

VU Research Portal

De droom van Jean Desmet. Het nooit gebouwde Flora Palace

Blom, I.L.; van Yperen, P.

published in

Ons Amsterdam
2004

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Blom, I. L., & van Yperen, P. (2004). De droom van Jean Desmet. Het nooit gebouwde Flora Palace. *Ons Amsterdam*, (9), 342-346.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

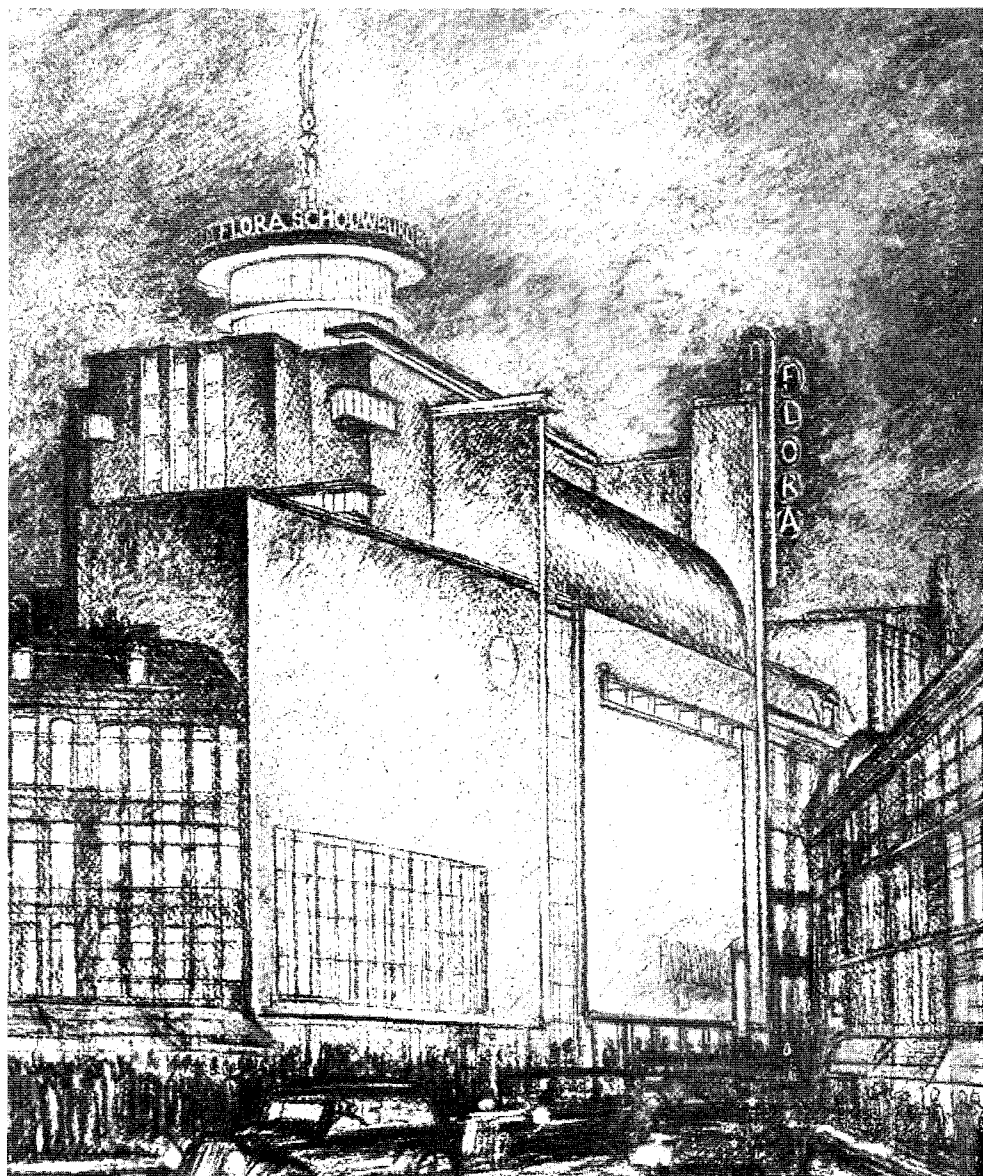
E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Een brand verwoestte 75 jaar geleden het variété-theater Flora in de Amstelstraat. Eigenaar Jean Desmet wilde op de plaats van de ruïne het Flora-Palace bouwen, met een schouwburg annex bioscoop, een kunstijsbaan, een wintertuin en een restaurant van glas in een enorme daktuin met uitzicht over heel Amsterdam. Jan Wils, de architect van onder meer het Olympisch Stadion, maakte een schitterend ontwerp voor deze droom.

Jean Desmet omstreeks 1915.
COLLECTIE FILMMUSEUM

Zo zag Jan Wils de Amstelstraat mét Flora-Palace, een groot en modern theater waar veel publiek op af zou komen. Vanaf een daktuin – een primeur voor Amsterdam – zouden bezoekers over de hele stad kunnen kijken. COLLECTIE FILMMUSEUM

TEKST: Ivo Blom & Paul van Yperen

Het nimmer gebouwde Flora-Palace

De droom van Jean Desmet

Begin 1929 brandden twee Amsterdamse instituties af: op 17 april het Paleis voor Volksvlijt op het Frederiksplein en twee maanden eerder, in de nacht van 11 op 12 februari, het Flora-theater in de Amstelstraat. De vorst was in die maand zo streng dat bij de bluswerkzaamheden het water bevroor waardoor de ruïne veranderde in een ijspaleis. Het oorspronkelijk in 1895 geopende Flora was overigens in 1902 al eens afgebrand en een jaar later weer opgebouwd.

De revues in Flora trokken rond de Eerste Wereldoorlog veel publiek, maar door de concurrentie van bioscopen en nieuwe theaters kwam er daarna de klad in. Eigenaar Franz Anton Nöggerath jr ging ten slotte in 1923 failliet en de gemeente dwong hem een nieuwe directeur in het theater te zetten, Luigi Difraen. Vijf jaar rekte die het bestaan van Flora nog, maar toen viel het doek definitief. Flora en Nöggeraths bioscoop in de Reguliersbree-straat werden geveild in december 1928. Jean Desmet kocht het failliete Flora via de exploitatiemaatschappij NV Madrid, die hij speciaal hiervoor had opgericht.

Desmets kleindochter, Ilse Hughan, is net als haar grootvader werkzaam binnen het filmbedrijf: "Mijn familie heeft veel aan opa te danken. Hij had door hard werken en zuinig zijn uit niets zijn bedrijf opgebouwd

en toonde zich daarnaast zeer verantwoordelijk voor zijn familie." Jean Conrad Ferdinand Théodore Desmet (1875-1956) werd geboren in Ixelles, een wijk in Brussel. Rond zijn achttiende overleden binnen een jaar zowel zijn vader als zijn moeder. Zij lieten zeven kinderen achter en Jean ging als oudste zoon voor zijn broers en zussen zorgen. Hij ging de kost verdienen op Nederlandse kermissen met attracties die steeds groter werden: draaiorgels, een rad van avontuur, een tobogan (een hoge spiraalglijbaan), en uiteindelijk een majestueuze reisbioscoop, The Imperial Bio.

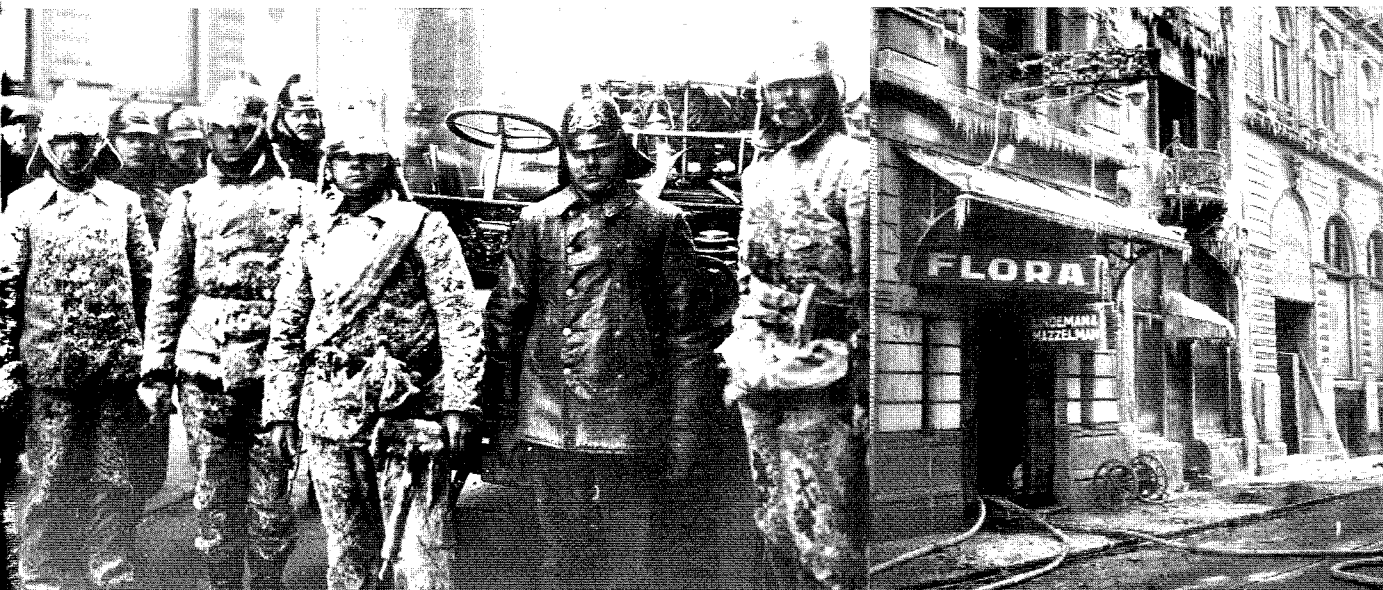
Vanwege zijn passie voor film besloot Desmet verder te gaan in die richting en hij begon een aantal vaste bioscopen. Eind 1909 opende hij in Rotterdam de Cinema Parisien, in maart 1910 gevolgd door een tweede Cinema Parisien in de bocht van de Amsterdamse Nieuwendijk. Ilse Hughan: "Dat theater werd het hart van zijn bedrijf. Hij woonde er zelf boven. Als studente heb ik er ook gewoond. Het rook er gewoon naar film. Voor mij waren de mensen die er werkten allemaal leuke ooms en tantes, een echt familiebedrijf. De vader van zanger Dries Roelvink heeft er veertig jaar gewerkt en Dries zelf is er nog portier geweest." Toen de bioscoop, in latere jaren verworpen tot pornotheater, eind jaren tachtig ten behoeve van de uitbreiding van het Victo-

ria Hotel verdween, spande Ilse Hughan zich dan ook tot het uiterste in om het interieur te behouden. Tegenwoordig is dit te zien in het Filmmuseum.

Desmet werd in de jaren tien één van de Nederlandse bioscoop pioniers met een tiental vaste filmtheaters in Amsterdam, Rotterdam en andere steden. Daarnaast creëerde hij een nieuwe bedrijfstak: de filmdistributie. In het najaar van 1910 richtte hij een filmverhuurkantoor op dat goede zaken deed, maar door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog stagneerde Desmets Europese import. Als vrije ondernemer weigerde hij de wurgcontracten van de opkomende Hollywoodproducenten te ondertekenen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog streefden concurrenten hem daardoor voorbij, maar bij zijn overlijden in 1956 liet Desmet wel een unieke collectie na, met 900 films uit de periode 1910-1915, honderden affiches, foto's en brochures, en een bedrijfsarchief, nu bewaard in het Filmmuseum.

Een nieuw Flora

In 1928 bezat Desmet nog slechts drie kleine bioscopen: naast de Parisien in Amsterdam nog twee in Amersfoort en Bussum. Door de verkoop van zijn andere bioscopen was Jean Desmet een kapitaalkrachtig man geworden, die voortaan niet meer in vluchtige en ris-

De mannen van het brandweerkorps die de hele nacht in touw zijn geweest in de Amstelstraat, zijn na afloop van de bluswerkzaamheden door de kou overdekt met een ijskorst. GEMEENTEARCHIEF

Op 12 februari 1929, de dag na de brand, hangt het bluswater door de strenge vorst in pegels aan de gevel van het Flora-theater. SPAARNESTAD

Vanaf zijn achttiende verdiende Jean Desmet de kost op kermissen en had daar na verloop van tijd zijn eigen reizende filmtheater: The Imperial Bio. COLLECTIE FILMMUSEUM

Een doorkijkje vanaf de Amstel naar het Rembrandtplein door de Amstelstraat in maart 1933. Links staat iets voorbij de bocht nog steeds het dichtgetimmerde Flora-theater overeind. GEMEENTEAIRCHIEF

kante producten als bioscoopfilms handelde maar in gebouwen, aandelen en geld. Hij keerde de filmwereld echter nooit definitief de rug toe. In 1928 begon hij met de aankoop van Flora aan zijn laatste grote avontuur. Het Floracomplex omvatte, behalve het theater in de Amstelstraat 24-32a, een deel van de panden Amstelstraat 20-22 en bovendien het achter Flora gelegen pand Herengracht 607, waar de kantoren van Flora waren gevestigd en waar de familie Nöggerath had gewoond.

De brand in 1929 was een grote teleurstelling voor Desmet, maar hij zat niet bij de pakken neer. Over de brand hoorde Ilse Hugahan al in haar jeugd: "Ooit was er een brand geweest in de Amstelstraat, een vreselijk drama. Daarna had opa het plan opgevat om een nieuw, heel mooi gebouw neer te zetten." Dat moest het Flora-Palace gaan heten, dat Desmet zelf in 1932 omschreef als "een kunst- en amusementspaleis, inhoudende o.a.: A. Een groote zaal voor schouwburg enz., plaats biedende aan 2250 personen. B. Een overdekte kunstijsbaan, waarin ijsballetten, kunst en sport uitgeoefend kunnen worden. C. Een enorme daktuin, waarbij Café-Restaurant en andere amusementsgelegenheden. Deze daktuin, de eerste in Amsterdam, zal een interessant panorama bieden over de stad Amsterdam en omgeving en zal,

evenals soortgelijke inrichtingen in het buitenland ook hier een attractie vormen. D. De monumentale patriciërshuizen aan de Heerengracht en de daarbij horende tuinen zullen worden ingericht en geëxploiteerd als feest-, banket- en vergaderzalen en tevens als Dancing, Cabaret, Elite-Restaurant, enz. Op het terrein tusschen de feestzalen en den 'Schouwburg' zal een Wintertuin met podium worden ingericht. E. De groote 'benedenhall' van den ingang aan de Amstelstraatzijde biedt eveneens exploitatiemogelijkheden."

De ingang van het complex was aan de Herengracht gepland. In 1931 kocht Desmet hiervoor de panden Herengracht 609-611 en 613 aan. Via de grachtenpanden met hun 18de-eeuwse plafondschilderingen zou het publiek terechtkomen in de wintertuin en vervolgens in de schouwburg en op de kunstijsbaan, die boven elkaar in de panden in de Amstelstraat waren gesitueerd. Deze attractie zou een enorm publiek naar het Rembrandtplein trekken, dat toen ook gebukt ging onder een economische depressie.

Frank Lloyd Wils

Voor het ontwerp van het amusementscentrum had Desmet Jan Wils (1891-1972) gevraagd. Zoals Berlage voortleeft als de ontwerper van de Beurs en de naam van

Dudok voor altijd verbonden is met het Hilversumse raadhuis, zo is Jan Wils de architect van het Olympisch Stadion. In 1917 was Wils medeoprichter van De Stijl, waarmee hij samen met Van Doesburg, Rietveld, Oud en Van Eesteren revolutionaire ideeën binnen de bouwkunst introduceerde en realiseerde. Wils werd een pionier op het gebied van massaproductie in de woningbouw. In 1920 gunde Den Haag hem de opdracht tot het ontwerpen van Papaverhof, één van de eerste complexen met systeemwoningen in korrelbeton.

Volgens bouwhistoricus Ronald Stenvert is de Amerikaanse architect Frank Lloyd Wright van invloed geweest op Wils: "Het tijdschrift *Wendingen* besteedde in 1921 een themanummer aan Wright. Datzelfde jaar schreef Wils een artikel over hem in *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift*. Wils' kenmerkende volumes met lange vensterstroken en stalen ramen zijn op de kubistische architectuur van Wright geïnspireerd. Op zijn bureau werd hij vaak Frank Lloyd Wils genoemd." Het werk van Wils vormde de brug tussen de rationalistische stijl van Berlage, bij wie hij van 1914 tot 1918 in de leer was geweest, en het Nieuwe Bouwen van Duiker en Van der Vlugt. Ruim 560 van Wils' ontwerpen werden gerealiseerd,

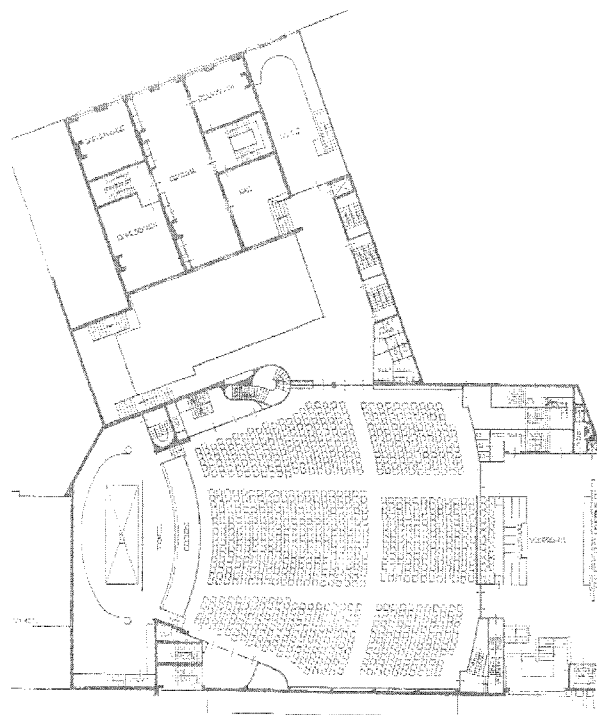
waaronder het voetbalstadion Estadio da Luz bij Lissabon, een theater in Oporto en een hotel op Aruba. In Amsterdam werden behalve het Olympisch Stadion, waarvan hij het ontwerp in een maand tijd maakte, ook de Citroëngebouwen op het Stadionplein, het City Theater en het Van Swindentheater door hem ontworpen. Tijdens de Olympische Spelen van 1928 wonnen niet alleen Nederlandse sporters goud. Jan Wils ontving van koningin Wilhelmina de gouden penning voor zijn stadion. Eerder had hij al het Officierskruis van Oranje-Nassau gekregen.

Voor het Flora-Palace ontwierp Jan Wils een constructie van gewapend beton met een stalen skelet voor de zaal met de balkons en het toneel. In een brochure zette Wils zijn plannen uiteen. De gevels aan de straat zouden worden bekleed met strippen van zandsteenkleurig gres op een onderpui van labradorgraniet en bronzen deuren en ramen. Het dak zou worden bedekt met koperen platen. De grote zaal kreeg airconditioning. Het interieur zou sober worden, maar qua materiaalkeuze, kleuren en lichttoepassingen ook feestelijk. Ronald Stenvert is verrast over de bouwtekeningen van Flora-Palace: "Het plan komt nergens in artikelen of vakliteratuur over

Wils voor. Er bestaan multifunctionele Nederlandse gebouwen uit een iets latere tijd, zoals hotel-theater Gooiland (1936) in Hilversum van Bijvoet of de Amsterdamse Apollohal (1933) van Boeken, maar niet een op zo'n gigantische schaal."

Wils beschreef in de brochure het moeizame ontstaansproces: "Zeër talrijk zijn de onderhandelingen geweest met de verschillende gemeentelijke afdelingen als bouwtoezicht, brandweer, publieke werken, schoonheidscommissies en verkeerspolitie, tot uiteindelijk een ontwerp is gemaakt, dat de algemeene goedkeuring kon wegdragen en bij de uitvoering een gebouw zal doen verrijzen met zoveel mogelijkheden, dat men 't enig in zijn soort zal kunnen noemen." De kosten van het complex werden geraamd op f 1.400.000. (circa € 10 miljoen naar huidige maatstaven). In 1932 kreeg Desmet de grond in erfpacht met recht op koop en had hij voorlopige financiële toezeggingen.

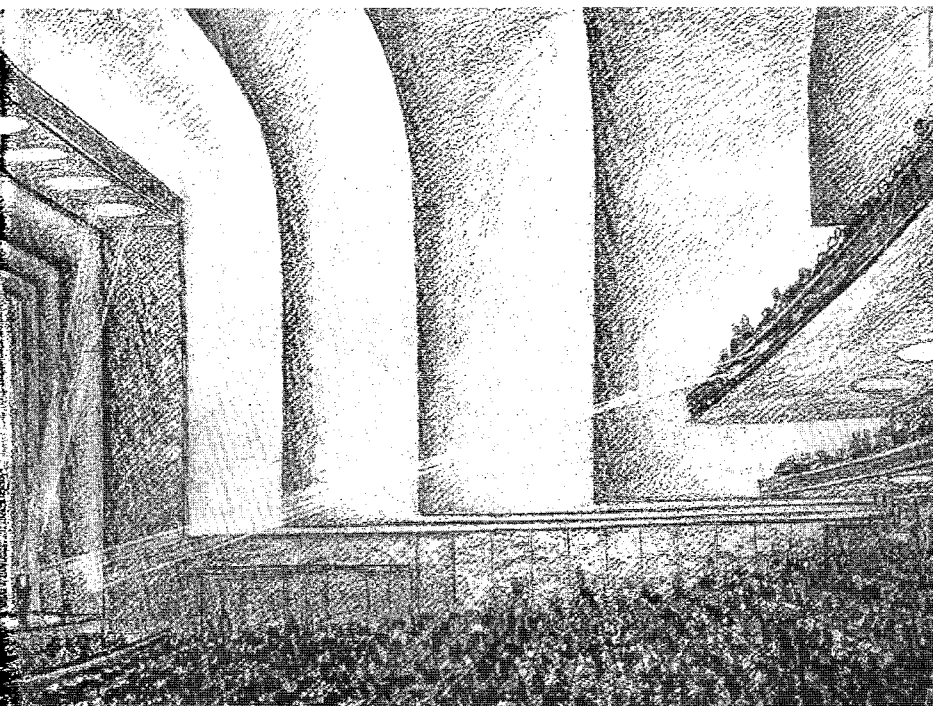
Van het project kwam echter niets terecht. Eind oktober 1937 gaf Desmet aan het gemeentebestuur te kennen "dat het hem tot heden niet gelukt is den voorgenomen bouw uit te voeren, doordat tusschen het gereed komen van de plannen en de voorloopige principiële toezegging inzake

De plattegrond van de schouwburg op de eerste verdieping, en de indeling van de huizen op de Herengracht (nummers 609 en 611), waar onder meer feest-, banket- en vergaderzalen zouden worden ingericht. COLLECTIE FILMMUSEUM

'De daktuin zal een interessant panorama bieden'

Het ontwerp van de theaterzaal met balkons, in totaal met 2250 zitplaatsen. COLLECTIE FILMMUSEUM

Jan Wils in zijn werkvertrek. COLLECTIE NDB

Bij het ontwerpen van het Citytheater heeft Jan Wils een aantal elementen gebruikt die ook zijn te herkennen in het ontwerp van het Flora-Palace. De bioscoop op het Kleine-Gartmanplantsoen – hier tijdens de oorlogsjaren – is tot op heden maar weinig veranderd. SPAARNESTAD

De Amstelstraat in oktober 1952, waar naast het Centraal Theater het immense gat gaapt waar het Flora-Palace had moeten komen. In de bouwput achter de schutting verrijst opnieuw een Flora-theater, maar het zal in niets lijken op de droom van Desmet en Wils. GEMEENTEARCHIEF

de financiering eenerzijds en de goedkeuring hier plannen anderzijds door de gemeente Amsterdam een zeer geruime tijd verliep." Inmiddels had de economische crisis investeerders behoedzaam gemaakt. Desmets grootste droom werd zijn grootste teleurstelling.

Een vierkanten doos

"Morgen: feestelijke opening: Flora Theater in hoofdstad herleeft," kopte *De Telegraaf* op 27 mei 1953 op de voorpagina. De filmredacteur schreef dat vele sterren die Flora vroeger deden schitteren, zoals Johan Buziau en Henriëtte Davids, bij de opening van het nieuwe Flora verwacht werden. Twee bioscoop-exploitanten, Barnstijn en Van Ewijk, hadden de grond in de Amstelstraat van Desmet gehuurd en lieten op de plek, die 23 jaar lang leeg was gebleven, een vierkanten doos bouwen. Het gebouw, tegenwoordig discotheek iT, was duidelijk geen ontwerp van Jan Wils. "Vreselijk jammer dat het Flora-Palace nooit gebouwd is. Ik vind het gebouw, dat er voor in de plaats kwam, niks," zegt Ilse Hughan. Eind jaren negentig heeft zij, als mede-eigenaar van de NV Madrid, geprobeerd de droom van haar grootvader nieuw leven in te blazen. Tot twee keer

toe benaderde zij de gemeente met gedetailleerde plannen die de Amstelstraat nieuwe allure hadden kunnen geven. "Maar er gebeurde niets. Er kwam weinig initiatief vanuit het stadhuis. Ik had het gevoel dat ik tegen een muur opliep." De bouwhoogte van het plan bleek het voornaamste struikelblok. In juni 2002 heeft de familie Hughan de Madrid-aandelen uiteindelijk verkocht.

Desmet en Wils hadden na het stuklopen van hun project nog één keer contact. Eind september 1955 ontving Jean een brief van zijn architect naar aanleiding van zijn tachtigste verjaardag: "In herinnering aan de prettige tijd van 1932 toen wij het Flora-plan maakten, kan ik niet achterblijven om u alsnog mijn hartelijke felicitatie te doen toekomen." Desmet schreef op 3 oktober terug: "Het was mij een grote voldoening te vernemen, dat ook u nog met genoeg aan de tijd kunt terugdenken, dat wij tezamen aan het Flora-plan werkten. Ik wil hieraan toevoegen dat de uitvoering daarvan tot vandaag den dag nog steeds in mijn gedachten is en wanneer zich een mogelijkheid zou voordoen om het alsnog tot verwezenlijking te brengen, ik er mij opnieuw op zou werpen en het behoeft geen nader betoog, dat ik dan opnieuw

met u contact zou opnemen. Voorlopig denk ik er nog niet aan om mij uit de zaken terug te trekken."

Een jaar later overleed Jean Desmet. Zijn dochter, Jeanne Hughan-Desmet, vertelde in *De Telegraaf* van 24 mei 1958 over de droom van haar vader: "Een vaste kermis van steen met een glijbaan, een draaimolen en een Imperial Bio. Hij praatte vijf jaren en toen hij het geld en de vergunningen bij elkaar had, was Hitler aan de macht gekomen en de heren van de banken zeiden: wij steken liever geen geld in een kermis die met een bommetje naar de maan gaat. Maar toen de laatste bom van de laatste oorlog gevallen was, praatte hij er nog over. Hij liep langzaam door de Amstelstraat en hoorde het doffe gedreun van de heima-chines. Maar wat hij miste was het geluid van de massa, de muziek van het pierement, het gezoem van de windmachine bij de glijbaan en de schreeuwende stemmen van de explicateurs in zijn eerste bioscopen. Hij wist dat hij al die muziek nooit meer zou horen."

I. Blom en P. van Yperen zijn filmhistorici.

Literatuur

IVO BLOM, *JEAN DESMET AND THE EARLY DUTCH FILM TRADE*. AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS, AMSTERDAM, 2003.